

Ediční zpřístupnění písemností Pětipeských z Chýš a Egrberku (1570–1620)

PETR MAREŠ – MIROSLAV ŽITNÝ*

Zpřístupňování raně novověkých osobních pramenů šlechtické provenience formou edic má v moderní české historické vědě během posledního čtvrtstoletí zásadní význam. Jde o nejrůznější typy

osobních písemností, od deníků, přes paměti, po osobní korespondenci. Tradici jejich vydávání položila již pozitivistická historiografie,¹ na niž navázaly od počátku osmdesátých let minulého století novější

* Autorský podíl Miroslava Žitného na této studii vznikl s podporou projektu Grantové agentury Jihočeské univerzity: 101/2012/H Edice korespondence Štastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku.

¹ Srov. alespoň výběrově: František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy pánův Jana a Vojtěcha z Pernštejna 1509–1548*, Praha 1902 (= Archiv český 20); TÝŽ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869; TÝŽ (ed.), *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*, Praha 1866; TÝŽ (ed.), *Matěř a dcera paní Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890; TÝŽ (ed.), *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštejna I–II*, Praha 1894–1895; TÝŽ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591–1610*, Praha 1904 (= Archiv český 27); Max DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky Dra. Matiaše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896; Jan EMLER (ed.), *Jan Šud ze Semanína. Paměť o žalostivé dvojí zkáze města Nymburka*, Památky archeologické a místopisné 18, 1898–1899, s. 111–114; Julius GLÜCKLICH (ed.), *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579–1619*, Praha 1908; TÝŽ (ed.), *Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580–1616*, Praha 1912; František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636 I–II*, Brno 1934–1937; TÝŽ (ed.), *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír. Jeho deník z cesty do Itálie a Španělska a osudy kounické rodiny v letech 1550–1650* (K vydání připravila L. Urbánková-Hrubá), Brno 1987; Hynek GROSS (ed.), *Dopisy rodu rožmberského z oboru lesnictví, loví a o zásilkách zvěřiny, ryb a jiných potřeb ke dvoru a do kuchyně rožmberské z let 1464 do 1609*, Písek 1909; Josef JIREČEK (ed.), *Paměti Viléma hraběte Slavaty, nejvyššího kancléře království Českého I–II*, Praha 1866–1868; František KAMENÍČEK (ed.), *Prameny ke upádním Bockajovců na Moravu a k ratifikaci míru vídeňského od zemí Koruny české 1605–1606*, Praha 1894; František Boleslav KVĚT (ed.), *Urozeného Pána Pana Jana z Lobkovic na Hasištejně zpráva a naučení jeho synu Jaroslavuovi v tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má*, Praha 1851; Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence císaře Leopolda s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic I. (Duben 1660 – září 1663)*, Praha 1936; TÝŽ (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941; Ferdinand MENČÍK (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranita z Polže a Bezdruzic od roku 1624 do roku 1648*, Praha 1897; Václav MENTENBERGER (ed.), *Z deníku Jana Josefa hraběte z Vrtby*, 21. ročenka Národopisného musea Plzeňska za rok 1939, Plzeň 1940; František PALACKÝ (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně, znamenitého vůdce českého v XVI. století*, Časopis Českého musea 3, 1829, s. 29–32; 4, 1830, s. 433–442; Václav SCHULZ (ed.), *Korespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Šternberka z let 1638–1674*, Praha 1898; František TISCHER (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořítovi hraběti z Martinic a jeho synovi z let 1631 až 1635*, Sborník historický 1, 1883, s. 305–322; 2, 1884, s. 32–37, 92–98; 3, 1885, s. 193–202, 283–292, 360–364; 4, 1886, s. 352–363; TÝŽ (ed.), *Dopisy Zikmunda Helta z Kementu p. Jáchymovi z Hradce*

ediční práce Lydie Petráňové, Jaroslava Pánka a Noemi Rejchrtové.² Tyto prameny obsahují nezřídka reflexe politických, hospodářských, náboženských, společenských a kulturních poměrů sledované doby a doplňují tak tradiční výklad „velkých“ politických dějin o rozměr každodennosti a myšlenkových světů jejich současníků. Výzkum písemností osobního charakteru je výrazně podporován metodologicky a historickoantropologicky ukotveným bádáním posledních let.³

Mezi osobními prameny zpřístupněnými edičně v uvedeném období zaujmají významné místo deníky zástupců nižšího a vyššího šlechtického stavu.⁴ Jde o zápisky Adama mladšího z Valdštejna,⁵ blíže dosud neurčeného rytíře Dvoreckého z Dvorců,⁶ Jeronýma staršího Šlika,⁷ Šťastného Václava Pětipeského,⁸ Jana Adolfa ze Schwarzenberku⁹ a Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic.¹⁰ Cenný pohled do organismu městské správy otevřela diaria roudnického hejtmana Blažeje

.....
od r. 1553–1558, Časopis Matice moravské 25, 1901, s. 61–66, 185–190, 295–303, 405–409; TÝŽ (ed.), Dopisy Sylvie hrab. Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřm. hrab. Černínem z Chudenic z let 1635–1651, Praha 1908; Antonín Jaroslav VRĚTKO (ed.), Ludvíka z Pernštýjna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, Časopis Českého musea 38, 1864, s. 63–81, 178–186.

- ² Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I–II*, Praha 1985; Lydia PETRÁŇOVÁ a kol. (ed.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979; Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína. Z korespondence*, Praha 1982.
- ³ Z početné metodologické literatury srov. alespoň výběrově Lucie STORCHOVÁ a kol., *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014; Andreas BÄHR – Peter BURSCHEL – Gabriele JANCKE (ed.), *Räume des Selbst. Selbstzeugnisforschung transkulturell*, Köln 2007; Josef PAUSER – Martin SCHEUTZ – Thomas WINKELBAUER (ed.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*, Wien–München 2004 (= Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 44), zde s. 727–1112; Joachim BAHLCKE – Arno STROHMEYER (ed.), *Die Konstruktion der Vergangenheit. Geschichtsdenken, Traditionsbildung und Selbstdarstellung im frühneuzeitlichen Ostmitteleuropa (1500–1800)*, Berlin 2002; Winfried SCHULZE (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte (= Selbstzeugnisse der Neuzeit 2)*, Berlin 1996.
- ⁴ Přehled jejich dochování podal Petr MAŤA, *Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, Folia historica bohemia 18, 1997, s. 99–120.
- ⁵ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (ed.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997.
- ⁶ Petr VOREL (ed.), *Vídeňský deník rytíře Dvoreckého z roku 1559*, Folia historica bohemia 19, 1998, s. 7–36.
- ⁷ Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Hieronymus der Ältere Schlick: Das Tagebuch. Eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580–1582*. Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek II, České Budějovice 2008.
- ⁸ Miroslav ŽITNÝ (ed.), *Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13), s. 187–262.
- ⁹ Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Císařský dvůr v polovině 17. století očima nejvyššího hofmistra arciknížete Leopolda Viléma. Deník Jana Adolfa ze Schwarzenberku z roku 1657*, Folia historica bohemia 27, 2012, s. 263–314.
- ¹⁰ Ludmila TŮMOVÁ (ed.), *Svět Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic optikou jeho deníků*, Praha 2014 (Diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze).

Albína z Weisenberku.¹¹ Ze zahraničních prací se vztahem k českým dějinám vynikla v poslední době edice deníků kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu.¹² Zápisky v diariích vznikaly s menším časovým odstupem od dobových událostí a i přes očekávanou míru sebestylizace či schematizace obsažené v autorském textu poskytují cenné svědectví o každodennosti, sociálních sítích, kariérních modelech, veřejné činnosti, rodinném či hospodářském zázemí a v neposlední řadě o válečných zážitcích urozených dějinářských aktérů.¹³ Dlouhou tradici má také vydávání cestovních deníků. Ať jde o výběr

z dochovaných textů nebo o celé deníky jednotlivců.¹⁴ Z edic cestovních deníků byly v uvedeném období vydány deníky Kryštofa Václava z Nostic,¹⁵ Gabriely ze Schwarzenberku,¹⁶ Oldřicha Prefáta z Vlkanova,¹⁷ Johana Kristiána a Johana Seyfrieda z Eggenberku¹⁸ a Heřmana Jakuba Černína.¹⁹ Sociální sítě šlechticů vyplývající s deníkových záznamů dokreslují početná *alba amicorum*, památníky, jimž novější historická věda věnovala již syntetizující pozornost.²⁰

Samostatné místo mezi osobními dokumenty mají paměti, memoáry, autobiografie a biografie. Ze šlechtického

¹¹ Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmána Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625*, Praha 2003.

¹² Katrin KELLER – Alessandro CATALANO (edd.), *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667)* I–VII, Wien 2010.

¹³ Z početné novější literatury k metodologii přístupu k deníkům jako ego-pramenům srov. alespoň výběrově A. von BÄHR – P. BURSCHEL – G. JANCKE (edd.), *Räume des Selbst*; Kaspar von GREYERZ – Hans MEDICK – Patrice VEIT (edd.), *Von der dargestellten Person zum erinnerten Ich. Europäische Selbstzeugnisse als historische Quelle 1500–1800*, Köln 2001 (= Selbstzeugnisse der Neuzeit 9).

¹⁴ Simona BINKOVÁ – Josef POLIŠENSKÝ (edd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*, Praha 1989; Eliška FUČÍKOVÁ (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze – Pierre Bergeron, Jacques Esprinchar, François de Bassompierre*, Praha 1989; Lucie STORCHOVÁ (ed.), *Mezi houfí lořtívu se pustiti... České cestopisy o Egyptě v 15. – 17. století*, Praha 2005.

¹⁵ Jiří KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic – Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2003 (= Manu propria 2).

¹⁶ Milena LENDEROVÁ – Jarmila PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu – krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006, (= Manu propria 3).

¹⁷ Hana BOČKOVÁ (ed.), *Oldřich Prefát z Vlkanova. Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny*, Praha 2007.

¹⁸ Václav BOK – Anna KUBÍKOVÁ (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christian und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663*, České Budějovice 2012 (= Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek III).

¹⁹ Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TEŠAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje* I–II, Praha 2014.

²⁰ Marie RYANTOVÁ, *Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Monographia historica 8). Z novějších edic naposledy Ondřej PODAVKA (ed.), *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591–1600*, Folia historica bohemia 29, 2014, s. 103–132.

prostředí byly v uvedeném období vydány paměti Mikuláše Dačického z Heslova,²¹ autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova,²² memoáry Jana Zajíce z Házmburka²³ a paměti Pavla Korky z Korkyně.²⁴ Z městského prostředí jsou to paměti obyvatel Menšího Města pražského²⁵ a paměti krupského měšťana Michaela Stüelera.²⁶ K osobním dokumentům se řadí také rodinné a domácí knihy. Vydány byly rodinné paměti Alžběty Lidmily z Lisova²⁷ a deníkové rodinné záznamy Gabriely Sobkové z Kornic.²⁸

Do určité míry lze mezi prameny osobní povahy zahrnout i osobní prameny

úřední povahy. Vydán byl kopiář Jiříka Skřivánka, úředníka na Blansku,²⁹ kopiář mělnického hejtmána Martina Pruška z Prušova³⁰ a roková kniha moravského zemského hejtmána Václava z Ludanic.³¹ Mezi úředníky měst i šlechtických statků se v předbělohorské i pobělohorské době objevovali příslušníci nižšího šlechtického stavu, jejichž texty byly starší historickou vědou zpřístupňovány se zřetelem na hospodářské dějiny, mnohdy však zároveň osvětlují zasažení zemědělského podnikání válečnými událostmi.³² Také v tomto ohledu poskytují písemnosti rytířů Albrechta a Šťastného Václava Pětipeských z Chýš

.....
²¹ Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti (s úvodem Josefa Janáčka)*, Praha 1996.

²² Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003 (= Monographia historica 3).

²³ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka – Sarmacia aneb z pověd' českého aristokrata*, Praha 2007, (= Manu propria 4).

²⁴ Zdeněk VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně. Zápisky křesťanského rytíře z počátku novověku*, České Budějovice 2014 (= Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek IV).

²⁵ Milada SVOBODOVÁ (ed.), *Paměti obyvatel Menšího Města pražského z let 1581–1628 ve Veleoslavínově kalendáři historickém*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7, 1990, s. 75–105.

²⁶ Jan KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana Michela Stüelera (1629–1649)*, Praha 2013. Edici doplňuje monografie téhož autora týž, *Příběh z doby neobyčejného šilenství. Život a svět krupského koželuha Michela Stüelera za třicetileté války*, Praha 2014.

²⁷ Jana RATAJOVÁ (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova – Rodinné paměti*, Praha 2002, (= Manu propria 1).

²⁸ Veronika ČAPSKÁ – Veronika MARKOVÁ (edd.), *Gabriela Sobková z Kornic, provdaná ze Spens-Booden. Deníkové rodinné záznamy (1785–1808)*, Praha 2009 (= Manu propria 5).

²⁹ Leoš VAŠEK (ed.), *Kopiář Jiříka Skřivánka, úředníka na Blansku 1594–1612 (1614)*, Blansko 2000.

³⁰ Jan KILIÁN (ed.), *Martin Prušek z Prušova. Studie životopisná a edice hejtmanského kopiáře z let 1611–1614/1616*, Mělník 2007.

³¹ Jana JANIŠOVÁ (ed.), *Šlechtické spory o čest na rané novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmána Václava z Ludanic z let 1541–1556). Historická studie a edice*, Brno 2007 (= Prameny dějin moravských 14).

³² František TEPLÝ (ed.), *Kopiář úředních listů Jiříka Vratislava z Mitrovic, hejtmána na Hluboké z let 1580–1583*, in: týž, *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*, Praha 1926, s. 119–161; týž (ed.), *Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté (1630–1642)*, Praha 1928; týž (ed.), *Dopisy hejtmána Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradece (1553–1561)*, Praha 1904.

a Egrberku hlouběji využitelný rozsáhlý pramenný soubor.

Pro hlubší pochopení myšlenkových světů urozených osob je nutné zaměřit pozornost také na epistolografii. Dochované rodinné šlechtické archivy obsahují nemnoho souborů korespondence českých a moravských panských či rytířských rodů, jež otevírají pohled do světa každodenního života v městských i venkovských rezidencích, jejich hospodářského zázemí, vazeb klientelských, sousedských a příbuzenských tvořících síť dobrého přátelství, výchovy, studií, cestování, kariérních modelů a v neposlední řadě válečnické služby, ať už související se stavovskou povinností či žoldněrstvím. Z edic epistolografie raně novověké šlechty z uvedeného období je třeba zmínit výtah šlechtické koresponden-

ce z let 1436–1526,³³ registra pernštejnské korespondence z poloviny 16. století,³⁴ výběr z listů pánů z Hradce a Rožmberka,³⁵ listy rytířů Karla Častovce Myšky ze Žlunic³⁶ a Albrechta Pětipeského z Chýš a z Egrberku,³⁷ manželskou korespondenci Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna³⁸ a písemnosti ze sbírky *Historica Třeboň*.³⁹ Z primárně nešlechtické korespondence je třeba uvést edici písemností tzv. archivu Matouše Konečného.⁴⁰

Pravděpodobně nejvýznamnějším z dochovaných souborů písemností raně novověké nižší šlechty nacházejících se na dnešním území České republiky je soubor písemností rytířského rodu Pětipeských z Chýš a Egrberku, uložený dnes v Rodinném archivu Lobkowiczů v Nelahozevsi.⁴¹

³³ Petr ČORNEJ (ed.), *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436–1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.

³⁴ Petr VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550–1551*, Pardubice 1997.

³⁵ Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA (edd.), *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998* (= *Opera historica* 6), s. 145–271; Jiří KUBEŠ (ed.), *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století*, in: TAMTÉŽ, s. 273–317.

³⁶ Petr MAREŠ (ed.), *Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence*, Ústí nad Labem 2000.

³⁷ Petr MAREŠ (ed.), *Albrecht Pětipeský z Chýš a z Egrberku – edice korespondence*, Praha 2005 (Diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze).

³⁸ Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*. Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek I, České Budějovice 2005.

³⁹ Tomáš STERNECK (ed.), *Historica Třeboň 1526–1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie. I. Písemnosti z let 1526–1535*. Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada A, svazek II/1, Praha 2010.

⁴⁰ Jiří JUST (ed.), *Archív Matouše Konečného Svazek I. Část 1. „Hned jsem Vám naschválí poslíka svého vypravil.“ Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Praha 2011; Markéta RŮČKOVÁ (ed.), *Archív Matouše Konečného Svazek II. „Poslušnoství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče.“ Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618*, Praha 2014.

Vedle obsahové stránky spočívá jeho význam především v nebyvalém množství dochování písemností (přibližně 1400 jednotlivin) z mimořádně dlouhého časového období zahrnujícího ve své podstatě dvě generace jednoho rodu (léta 1570 – 1620). Písemnosti se v nedávné době staly východiskem několika odborných prací.⁴² V současné době jsou s podporou Grantové agentury České republiky podrobovány zkoumání v rámci vědeckého projektu

řešeného Historickým ústavem Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.⁴³ Jedním z hlavních výstupů projektu bude úplné zpřístupnění písemností Pětipeských v moderní kritické edici.⁴⁴

Písemnosti Pětipeských byly uspořádány ve druhé polovině 19. století. Takto vzniklému souboru byly v Lobkowiczském archivu přiděleny samostatné signatury (P 10/1–14 a P 11/15–18).⁴⁵ Hlavním kritériem při jejich pořádání byla na jedné

⁴¹ Soubor písemností je dnes součástí Lobkowiczského archivu (archivní soubor Lobkovicové roudničtí – Rodinný archiv), spadajícího do správy Lobkowiczských sbírek o. p. s. (Lobkowicz Collections, o. p. s., Zámek Nelahozeves, 277 51 Nelahozeves). Okolnosti jejich uložení v Lobkowiczském archivu nebyly zatím přesvědčivě objasněny. Historikové pracují se dvěma hypotézami. První odkazuje na Johanku Myskovou ze Žlunic, která byla od roku 1617 manželkou Štátného Václava Pětipeského a po jeho smrti v roce 1638 se stala dědičkou mimo jiné také písemností rodu Pětipeských. V roce 1638 se znovu provdala za knížete Václava Eusebia z Lobkovic (†1677), který se po její smrti v roce 1650 stal dědicem zmíněných písemností. Ty zůstaly natrvalo v archivu Lobkowiczů. Druhá hypotéza se opírá o fakt, že se v souboru nenachází jediná písemnost datovaná po roce 1620. Je tedy možné, že soubor zůstal po porážce stavovského povstání na byšické tvrzi, která byla v roce 1621 Štátnému Václavovi zkonfiskována a v roce 1623 prodána Polyxeně Lobkovské z Pernštejna. Tak se soubor mohl také dostat do držení Lobkowiczů.

⁴² Michal KOSINA, *Václav Štátný Pětipeský z Chýš a Egrberka ve světle své korespondence (Příspěvek ke studiu nižší šlechty na přelomu 16. a 17. století)*, Ústí nad Labem 1997 (Diplomová práce Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem); Václav BŮŽEK, „Dobré přátelství“ v listech Pětipeských z Chýš na sklonku předbělohorské doby, *Porta bohemia* 1, 2001, s. 27–42; TÝŽ, *Každodenní život na statcích Štátného Václava Pětipeského z Chýš očima hospodářských úředníků počátkem 17. století*, in: Marie Koldinská – Alice Velková (edd.), *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 198–210; P. MAREŠ (ed.), *Albrecht Pětipeský z Chýš a z Egrberku – edice korespondence*; Miroslav ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství v očích Štátného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku na přelomu 16. a 17. století*, České Budějovice 2011 (Diplomová práce Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích); TÝŽ, *Ideál křesťanského rytířství v paměti rytířského rodu Pětipeských z Chýš a Egrberku*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= *Opera historica* 15), s. 183–217.

⁴³ Projekt Grantové agentury České republiky *Svět mužskosti. Nižší šlechta z českých zemí ve válkách počátkem novověku* GA ČR P405/13/17978 S.

⁴⁴ Ediční projekt bude součástí řady *Prameny k českým dějinám 16. – 18. století (Documenta res gestas Bohemias saeculorum XVI. – XVIII. Illustrantia)*, již vydává Centrum raně novověkých studií, společně pracoviště Historického ústavu Akademie věd České republiky a Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

⁴⁵ V Lobkowiczském archivu je uložena ještě řada jednotlivin, jejichž adresáty jsou Albrecht a Štátný Václav Pětipeský z Chýš a Egrberku, které jsou součástí jiných celků pod jinými signaturami.

straně osoba adresáta (Albrecht Pětipeský; Šťastný Václav Pětipeský), na druhé straně osoba odesílatele. Signatury P 10/1–1 a P 10/1–2 obsahují písemnosti, jejichž odesílateli byli Albrecht a Šťastný Václav, dále smlouvy, řezané cedule, písemná svědectví a půhony.⁴⁶ Signatury P 10/2 – P 11/18 obsahují písemnosti (převážně listy poselací) příjemeckého charakteru adresované Albrechtovi a Šťastnému Václavovi.⁴⁷

Písemnosti Pětipeských lze s ohledem na uvedenou charakteristiku uměle rozdělit do dvou samostatných celků. První celek tvoří písemnosti vztahující se k Albrechtovi Pětipeskému († 26. října 1596). Jde o 400 jednotlivin z let 1570–1596. Nejvíce jsou zastoupeny listy poselací adresované Albrechtovi (přibližně 360 kusů), v menším počtu jsou zastoupeny listy poselací psané samotným Albrechtem (přibližně 20 kusů), zbytek tvoří smlouvy, řezané cedule, písemná svědectví. Druhý celek tvoří písemnosti vztahující se ke Šťastnému Václavovi († 25. července 1638). Jde přibližně o 1200 jednotlivin z let 1594–1620. Nejvíce jsou zastoupeny listy poselací adresované Šťastnému Václavovi (přibližně 800 kusů). Asi 100 kusů jsou listy poselací odeslané jeho jménem. Zbýlí písemnostmi jsou smlouvy, řezané cedule, písemná svědectví, kvitance

a texty regist a kopiářů dochovaných ve Státním okresním archivu Mělník, fond Archiv města Mělník.

Tematická rozmanitost sledovaných pramenů dovoluje prohloubit zásadní badatelská témata řešená současnou historickou vědou i naplnit diskursivní kategorie raně novověkého šlechtického prostředí. Písemnosti odrážejí každodennost adresátů i odesílatelů v širokém spektru svých projevů. Z geografického hlediska pokrývají především regiony Mělnicka a Mladoboleslavsko. Díky aktivitám obou jednotlivců ale často zasahují celé České království a prostor za jeho hranicemi, zejména Uhry (tzv. patnáctiletá válka), rakouské země a Římsko-německou říši (stavovské povstání a první fáze třicetileté války).

Soubor písemností Pětipeských zůstává i přes množství dochovaných jednotlivin stále pouhým torzem. To dokládají mimo jiné častá odvolání na předešlé nebo souběžně odesílané písemnosti (dlužní úpisy, výhostní listy, kvitance, řezané cedule, listy poselací jiných odesílatelů), které se ve stávajícím souboru nedochovaly. Významným omezením vypovídací hodnoty je příjemecký charakter písemností. K převážné většině listů se nedochovala odpověď nebo reakce adresáta. Písemnosti zachycují sice jedinečné události, často však vytržené

⁴⁶ Signatura P 10/1–1 obsahuje navíc ještě jeden unikát, totiž torzo kopiáře listů poselacích Šťastného Václava Pětipeského z let 1601–1603.

⁴⁷ Signatura P 10/2 písemnosti ostatních členů rodu Pětipeských; signatura P 10/3 písemnosti panovníků a zemských, královských a stavovských úředníků a úradů (Rudolf II.; Matyáš; Česká komora; Zemský soud; Úřad desk zemských; Nejvyšší berníci); signatury P 10/4–14 a P 11/15–16 písemnosti jednotlivců ze všech tří stavů a obyvatelů poddanských měst, městeček a vsí, řazené abecedně podle příjmení odesílatele; signatura P 11/16 písemnosti církevních korporací, kněží, farářů, děkanů; signatura P 11/17 písemnosti městských korporací; signatura P 11/18 písemnosti vrchnostenských úředníků, adresované převážně Šťastnému Václavovi Pětipeskému.

z kontextu a zmiňované právě pouze v jediném dokumentu. To vyžaduje vysoké nároky na editory při vyhodnocování a komentování jednotlivých dokumentů. Tento nedostatek byl částečně řešen rozsáhlým heuristickým průzkumem ve fondech domácích i zahraničních archivů, který se zaměřil na dohledání písemností Pětipeskými odeslaných i na vyhledání komparativního materiálu.⁴⁸

Edice poskytne oporu pro biografie obou sledovaných rytířů i dalších členů rodu Pětipeských z Chýš a Egrberku, a to v mezigeneračním rámci. Albrecht Pětipeský pocházel z původně nevýznamné rytířské rodiny usdlé na drobných statcích ve Slánském kraji.⁴⁹ V mládí byl přijat k innsbruckému dvoru arciknížete Ferdinanda Tyrolského, kde byl od šedesátých let do poloviny sedmdesátých let 16. sto-

letí připomínán jako stolník (truksas).⁵⁰ Přelomem v jeho životě byly události z let 1569–1570. V roce 1569 se oženil.⁵¹ Ve stejné době koupil s pomocí svých bratrů statek Hnidousy ve Slánském kraji⁵² a majetkově se osamostatnil.⁵³ V roce 1570 vstoupil aktivně do veřejného života království, když se poprvé zúčastnil zasedání generálního sněmu.⁵⁴ Není proto náhodou, že se v souboru písemností Pětipeských dochoval první list právě z roku 1570.

Písemnosti Albrechta Pětipeského svým charakterem umožňují detailnější analýzu především tří tematických okruhů – majetkové záležitosti, kariéra a sociální interakce. V oblasti majetkových záležitostí zachycují písemnosti Albrechta Pětipeského jako vlastníka pozemků, konkrétně v momentech jejich nabytí, pozbytí a správy.⁵⁵ Písemnosti přibliž-

⁴⁸ Např. písemnosti přijaté Štátním Václavem Pětipeským bylo možno dát do kontextu s texty dochovanými v registářích a kopiářích úřadu města Mělník, a to v dlouhém časovém rozmezí let 1604–1620. Edice písemností Štátního Václava Pětipeského bude rozšířena o zhruba 150 regist listů zaslaných rytířem Pětipeským mělnickému úřadu a dalších přibližně 60 opisů listů adresovaných Pětipeskému, jež se dochovaly v kopiářích kanceláře purkmistra a rady města Mělník. Regestáře a kopiáře úřadu purkmistra a rady města Mělník se dochovaly kontinuálně pro roky 1604–1620 a poskytují kýžený komparativní materiál edice.

⁴⁹ Genealogické poměry rodu s odkazy na další literaturu a prameny dosud shrnul M. ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství v paměti rytířského rodu Pětipeských z Chýš a Egrberku*, s. 183–217.

⁵⁰ Z období působení na innsbruckém dvoře se mezi písemnostmi Pětipeských nedochovala žádná osobní písemnost Albrechta Pětipeského.

⁵¹ Albrecht se oženil s Barborou Hrušovskou z Hrušova (†1608). Z pěti doložených dětí se dožili dospělosti dvě dcery a jeden syn – Štátný Václav Pětipeský.

⁵² Statek Hnidousy (poplužní dvůr, ves) ve Slánském kraji byl lénem panství Křivoklát. Nebylo jisté náhodou, že zástavním pánem křivoklátského panství byl v té době arcikníže Ferdinand Tyrolský. Hnidousy nakonec v roce 1573 prodal svému bratrovi Vojtěchovi.

⁵³ R. 1571 byl do desek zemských vložen tzv. rozdíl, kterým se s bratry rozdělil o dědictví po rodičích.

⁵⁴ Pravidelným účastníkem jednání zemských a generálních sněmů byl od roku 1570 do smrti. Na sněmech byl zvolen do několika stavovských komisí.

⁵⁵ Z toho důvodu jsou do plánované edice zařazeny trhové smlouvy zapisované do desek zemských, v nichž byl Albrecht jednou ze smluvních stran.

žují okolnosti koupě statku Horní Cetno v roce 1573⁵⁶ a s tím spojené definitivní předsídlení ze Slánského do Boleslavského kraje, statku Byšice v roce 1577,⁵⁷ statku Horní Přívory v roce 1585⁵⁸ a statku Bosyně v roce 1587.⁵⁹ Právě byšický statek se stal sídlem rodu a správním centrem majetkové držby Pětipeských až do pobělohorských konfiskací. Písemnosti zachycují Albrechta také v roli vrchnosti. Listy sloužily především jako komunikační prostředek se zástupci samosprávy městečka i vesnic a s poddanými. Množství listů se týká žádostí o propuštění poddaných z poddanských svazků (výhostní listy) nebo sporů sousedních vrchností s poddanými (řezané cedule, pŕuhony). Albrecht vystupuje v korespondenci často jako úvĕrový podnikatel. V souboru jsou žádosti o finanční pŕijčky poskytované ve formĕ dlužních úpisŕ (jistota, schuldbrief). Vedle pŕímĕ finanční podpory byl často žádán o ručení (rukojemství) v dlužních úpisech, o prodloužení splatnosti (pŕíročí) dlužných částek a úrokŕ. V nĕkolika pŕi-

padech korespondence zachycuje dlužníky v nĕkterĕ fázi soudního vymáhání dluhu počínaje pŕátelskou dohodou o splacení, pŕes hrozby podání žaloby k soudu nejvyššího purkrabství pŕažského až po vydání zatykače.

Podrobnĕ je možné sledovat kariĕru Albrechta jako pŕíslušíka rytířského stavu na krajské úrovni správy v Boleslavském kraji a ve velení vojenských jednotek. Řada písemností se týká zastávanĕho ŕřadu výběřčího posudného.⁶⁰ Na jedné stranĕ jsou to listy panovníka a českĕ komory, jejichž zájmem bylo zajištění vybrání posudného a jeho odvedení na pŕíslušné místo na Pŕažském hradĕ, na druhé stranĕ jde o listy od jednotlivých stavŕ kraje týkající se problematiky nezaplacenĕho posudného. Ve funkci krajského hejtmana zajišťoval Albrecht pŕedevším pořádek v kraji.⁶¹ Nĕkterĕ písemnosti se týkají jeho úlohy rozhodčího sporŕ pojednávaných pŕed krajskými hejtmany. Množství písemností zachycuje pŕůsobení Albrechta ve vojenských funkcích, nejčastĕji v souvis-

⁵⁶ Motivem pro koupi svobodného statku Horní Cetno (tvrz, poplužní dvŕ, dvĕ vsi) v Boleslavském kraji mohly být neúspěšné pokusy o vyjmutí statku Hnidousy z lenní závislosti. Cetenský statek prodal v roce 1579.

⁵⁷ Statek Byšice (mĕstečko, díly čtyŕ vsi) v Boleslavském kraji držel až do své smrti a po obnovĕnĕ tvrze se stal reprezentativním sídlem rodu až do pobĕlohorských konfiskací.

⁵⁸ Statek Horní Přívory (tvrz, poplužní dvŕ, ves) v Boleslavském kraji držel až do své smrti.

⁵⁹ Statek Bosyně (tvrz, poplužní dvŕ, tŕi celĕ vsi a díly tŕi vsi) v Boleslavském kraji držel až do své smrti.

⁶⁰ Výběřčím posudného v Boleslavském kraji byl opakovanĕ volen na zemských a generálních snĕmech v letech 1574–1583. Po pŕenesĕnĕ práva jmenovat výběřčí posudného na císaŕĕ Rudolfa II. byl v roce 1583 jmenován výběřčím posudného a ŕřad zastával až do odvolání v roce 1587.

⁶¹ Hejtmánem Boleslavského kraje za rytířský stav byl jmenován císaŕĕm pro služební období 1578–1579, 1583–1584 a 1587–1588. Srov. Petr Mareš, *Obsazování ŕřadu krajského hejtmana v pŕedbĕlohorskĕm období a soupis krajských hejtmánŕ na základĕ dochovaných seznamŕ z let 1563/1564–1616/1617*, Praha 2009, s. 248.

losti s nepravidelným financováním vojska. Nechybí ani sebereflexe přímých účastníků prvních let tzv. patnáctileté války (1593–1606).

Právě během účasti v patnáctileté válce přesáhl rod Pětipeských úroveň regionálního významu, venkovského způsobu života nižší šlechty a vstoupil do širšího povědomí české šlechtické společnosti. Albrecht získal proslulost a válečnickou čest po roce 1593, kdy se dal najmout do žoldnéřského jezdeckého pluku hraběte Šebestiána Šlika financovaného českými stavy, jenž čítal 1139 jezdců (rejtářů). V něm zastával až do jeho rozpuštění v roce 1595 funkci rytmistra, tj. velitele jednoho z pěti praporců. Po Šlikově smrti v roce 1594 byl dokonce pověřen velením pluku. V roce 1596 se dal znovu najmout do žoldnéřského pluku o velikosti 1000 jezdců financovaného českými stavy, tentokrát ve funkci nejvyššího (plukovníka). S plukem se účastnil slavné bitvy u Keresztes (Mezőkeresztes), ve které 26. října 1596 padl. Jeho smrt měla odezvu u velkého množství současníků, soudobých zpravodajců a kronikářů.⁶²

Písemnosti umožňují sledovat vztahy Albrechta Pětipeského s jednotlivci v rámci ušší a širší rodiny a jeho ukotvení v příbuzenských sítích. Převažují vzájemně

informace o zdraví, nemocech a soukromých i veřejných aktivitách jednotlivců. Další písemnosti přibližují úroveň tzv. duchovní rodiny, jsou to zejména žádosti o kmotrovství, a úroveň tzv. titulárního příbuzenství, zvláště roli Albrechta jako poručníka. V převážné většině ale písemnosti zachycují komunikaci Albrechta se sousedy a okolními i vzdálenými „pány a přáteli“ a naopak.

Na svazek písemností Albrechta Pětipeského z Chyš a z Egrberku naváže v chronologické posloupnosti soubor písemností jeho syna Šťastného Václava.⁶³ Tento rytíř po krátké správě poručníků a dosažení zletilosti v roce 1602 převzal správu otcovských statků a majetkově se osamostatnil. Zprvu navázal na vojenskou kariéru svého otce. V roce 1604 se účastnil v žoldnéřském pluku hraběte Jindřicha Matyáše z Thurnu, najatém a financovaném českými stavy, tažení na obranu pevnosti Ostríhom. O rok později byl členem výpravy zemské hotovosti na obranu Markrabství moravského proti povstání Štěpána Bočkaje a proti vpádu Turků a Tatarů na Moravu. Nabyté válečné zážitky včetně rozšíření okruhu „panů a přátel“ mezi spoluválečníky zachytil ve vlastnoručně psaném deníku.⁶⁴ Dochovaná

⁶² Srov. Miroslav ŽITNÝ, *Keresztes 1596. Vytvoření obrazu prohrané bitvy s Turky a její druhý život*, Český časopis historický 111, 2013, s. 31–65; dále Bartoloměj PAPROCKÝ z HLOHOL, *Památka Čechům u Kheredes a nebo Erlé, měsíce října léta Páně 1596 pobytím, učiněná od Bart. Paprockého z Glohol a Paprocké Woly*, Staré Město pražské [Anna Šumanová] 1596; Eduard PETRŮ (ed.), *Bartoloměj Paprocký z Hlohol, O válce turecké a jiné příběhy. Výbor z Diadochu*, Praha 1982, s. 358; Tomáš RATAJ, *České země ve stínu pŭlměsíce. Obraz Turka v raněnovověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002, s. 154.

⁶³ Biografická data shrnuje M. ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství v očích Šťastného Václava Pětipeského*, s. 34–36, 39–85.

⁶⁴ M. ŽITNÝ (ed.), *Deník*, s. 187–262.

korespondence dokládá, že kontakty nabyté v polním tažení udržoval i nadále.⁶⁵ V roce 1611, kdy do země vpadlo vojsko pasovského biskupa arciknížete Leopolda, zastával v žoldnéřském vojsku postaveném na obranu země a financovaném českými stavy hodnost rytmistra. Na kariéru svého otce navázal později také pravidelnou účastí na zasedáních zemských i generálních sněmů a vykonáváním úřadu hejtmana Boleslavského kraje.⁶⁶

Šťastný Václav příliš nerozšiřoval zděděný pozemkový majetek. Zaměřoval se spíše na zdokonalování jeho správy. Jedinými pozemkovými zisky byla koupě statku Chodeč (poplužní dvůr, ves) v roce 1604, domu v Praze roku 1617 a dílu vsi Kopeč v roce 1618. Finanční prostředky vkládal do úvěrového podnikání a touto činností byl proslulý daleko za hranicemi Boleslavského kraje. V roce 1617 se Šťastný Václav oženil s Johankou Myškovou ze Žlunic. Manželství zůstalo bezdětné. V souvislosti s majetkovým vypořádáním Johanky Myškové se sestrou o dědictví po rodičích koupil v roce 1618 od obou sester statek Obříství (tvrz, čtyři poplužní dvory, tři celé vsi a díly tří vsí) v Kouřimském kraji.

Zvrat v životě Šťastného Václava znamenaly události spojené s povstáním

českých stavů proti císaři Matyášovi v roce 1618. Od defenestrace v květnu 1618 do korunovace Fridricha Falckého v listopadu 1619 byl členem stavovského direktoria. Po nastoupení Fridricha Falckého na český královský trůn byl jmenován maršálkem českého královského dvora. V lednu roku 1620 následovalo jmenování přísedícím dvorského a komorního soudu, s čímž byl automaticky spojen titul královského rady. O něco později byl znovu jmenován hejtmanem Boleslavského kraje.⁶⁷ Díky půjčkám poskytovaným stavovským direktorům získal v roce 1619 do zástavní držby panství Mělník se zámek a několika vesnicemi. V roce 1620 koupil od stavů díl městečka Byšice a díly čtyř vsí. Po porážce stavovského povstání byl Šťastný Václav odsouzen k trestu smrti a byl mu zkonfiskován veškerý majetek. Později byl omilostněn a do roku 1623 vězněn na zámku Zbiroh. Po přestoupení na katolickou víru byl rehabilitován a aktivně se zapojil do veřejného života jako místosudí (1626–1628) a místokomorník (1629–1638) u úřadu desek zemských.⁶⁸

Tematická využitelnost písemností Šťastného Václava Pětipeského je mimořádná. Připravovaná edice zpřístupní přibližně 1200 listů obsahujících reflexi

⁶⁵ Po návratu z pole byl ostatně pozván za stranu ženicha na svatbu Adama ze Šternberka, nejvyššího polního velitele a nejvyššího purkrabí pražského. Srov. tamtéž, s. 251–252.

⁶⁶ Kariéru v krajské a zemské správě zahájil od roku 1608 pravidelnou účastí na zasedání zemských a generálních sněmů, na sněmu v roce 1615 byl zvolen stavovským defensorem. Pro služební období 1611–1612 a 1616–1617 byl panovníkem jmenován hejtmanem Boleslavského kraje. Srov. P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana*, s. 248.

⁶⁷ Srov. Petr MAREŠ, *Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, Praha 2013, s. 164–165.

⁶⁸ Blíže M. ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství v očích Šťastného Václava Pětipeského*, s. 65–69.

válečných událostí, rodinných a příbuzenských vazeb, hospodářského zázemí, sousedských vztahů a vztahů dobrého přátelství, klientelských vazeb souvisejících s úvěrovým podnikáním rytíře a v neposlední řadě prostředí společenského švu při styku urozeného rytíře s poddanými, měšťany i duchovními.

Přijaté i odeslané listy s tématem vojenství osvětlují klíčové válečné události závěru předbělohorské doby – polní kampaň českého vojska k obležené Ostřihomi (1604) a protibočkajovské tažení ke Strážnici a Uherské Skalici (1605) na konci patnáctileté války. Tyto prameny poskytují obraz nepřítelů (Turka, Tatara, bočkajovce), obsahují stylizaci aktérů do rolí dobrých krýksmanů i křesťanských rytířů, klíčové obraty válečnického diskursu a v neposlední řadě poukazují na informační kanály z bojiště do zázemí. Pasovský vpád (1611) otevírá kategorii strachu a vnímání stavovské cti i sounáležitosti se stavovskou obcí. Šťastný Václav se později často odvolával na svoji „zemskou službu krýksmanskou“ v řadě poddanských a sousedských sporů. Jeho vojenské zkušenosti opakovaně oceňovali „páni a přátelé“, a to především počátkem stavovského povstání. Během něj se Šťastný Václav jako direktor již aktivně bojů neúčastnil, korespondence nicméně dokládá, že si prostřednictvím svých pánů a přátel udržoval podrobný přehled o válečném dění. V polních taženích stavovských vojsk také podpo-

roval penězi i proviantem svého synovce Jana Pětipeského. Bohatá korespondence s Janem mladším z Bubna pak poskytuje barvitě válečné zážitky rytířů v poli a zároveň výrazně obohacuje faktografii polních střetů během českého stavovského povstání.

Od roku 1612 jeho korespondence dokládá také cílé úvěrové podnikání, jež směřovalo do prostředí příbuzných, sousedů i vzdálenějších šlechticů rytířského i panského stavu, s nimiž se setkával při stále častějších cestách do Prahy. Hotovost získával z prosperujícího hospodaření v úrodné polabské krajině, od roku 1604 zaměstnával v Byšicích hospodářské úředníky, s nimiž vedl při pobytech v Praze bohatou korespondenci otevírající jedinečný pohled do předbělohorského hospodaření na statcích nižšího šlechtice.⁶⁹

Listy přicházející od „pánů a přátel“ rytíře Šťastného Václava Pětipeského ukotvují jedince v sociálním prostoru užší rodiny i širších sousedských a klientelských vazeb. Korespondence v tomto ohledu významně doplňuje genealogické souvislosti mnoha šlechtických rodů, a to nejen v regionu Mělnicka.⁷⁰ Umožňuje sledovat upevňování kmotrovství, dobrého sousedství i funkci těchto záchraných sociálních sítí v momentech ohrožení jedince nemocí, nenadálou přírodní katastrofou (záplavy, požár, neúroda) či vojenským vpádem. Šťastný Václav Pětipeský byl často zván na křtiny, svatby i přátelské návště-

⁶⁹ Srov. V. BŮŽEK, *Každodenní život*, s. 198–210.

⁷⁰ V souvislosti s tím je možno doplnit tradičně využívané zdroje genealogického bádání jako např. rodopisné stati Augusta Sedláčka v Ottově slovníku naučném či genealogické sbírky – zde např. Národní archiv Praha, 1. oddělení, Genealogická sbírka Dobřenského, inv. č. 775, Pětipeští z Chýš.

vy blízkých či vzdálenějších společensky nejvýznamnějších předbělohorských pánů a rytířů (např. Adam ze Šternberka, Václav Budovec z Budova). Rostoucí společenské prestiže neváhal využít při vleklém sporu s mělnickým hejtmanem Matyášem Lvovickým ze Lvovic v letech 1611–1612, kdy argumentoval kromě hloubky urozenosti svými válečnickými zásluhami a záštitou spřátelených spolupatronů, přičemž neváhal zpochybnit urozenost Matyáše Lvovického. Neméně cenné jsou listy zaslané knězi sousedícími s Pětipeského statky. Jejich obsah umožní doplnit dosavadní koncept konfesionalizace předbělohorského prostředí nižší šlechty. Šťastný Václav Pětipeský byl orientován evangelicky, o čemž svědčí mimo jiné listy jeho synovce Jana Vojtěcha, kterému platil studia v mladoboleslavském Karmelu.⁷¹ Faktografický přínos lze spatřovat i v historické topografii, neboť domicily užívané v titulatuře mohou doplnit někdy torzovitě údaje o regionální pozemkové držbě nižší šlechty.⁷²

Písemnosti Pětipeských budou vydány odděleně ve dvou samostatných svazcích podle příjemce (Albrecht, Šťastný Václav). Každý svazek bude obsahovat úvodní studii a edici. Úvodní studie předcházející edici písemností Albrechta Pětipeského bude detailněji analyzovat naznačené tematické okruhy – majetkové záležitosti (dělení s bratry, nabytí, pozbytí a správa statků Bosyně, Byšice, Hnidousy, Horní

Cetno, Horní Přívory), kariéru ve dvorských, královských a zemských službách (dvořan arciknížete Ferdinanda, účast na zemských a generálních sněmech, výběrčí posudného, krajský hejtman, služba ve vojsku) a vybrané sociální interakce (rodinné vazby, úlohy poručníka, finančního podnikatele, vrchnosti nebo sporné strany).

Úvodní studie předcházející edici písemností Šťastného Václava Pětipeského bude členěna podle výše naznačených témat (badatelský kontext, genealogické vazby, výchova, vztahy příbuzenství, sousedství, dobrého přátelství, válečnické zkušenosti, každodenní život, hospodářství, úvěrové podnikání, cesta k zemským úřadům, funkce direktora, obraz stavovského povstání) a budou v ní řešena i klíčová témata předbělohorské doby (válečný zážitek, válečnický diskurs, konfesionalizace, kategorie stavovské cti, prostorovost sídel a každodenního života).

Edice navazující na úvodní studii v každém svazku bude uvedena příslušnými charakteristikami excerpovaných fondů, kodikologií a podrobnou ediční poznámkou. Ediční zásady byly stanoveny v souladu se zaměřením ediční řady *Prameny k českým dějinám 16.–18. století (Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.–XVIII. illustrantia)* a nejmodernějšími nároky na zpřístupňování raně novověkých epistolografických pramenů. Pro zpřístupnění textů byla zvolena metoda transkripce s důrazem na zachování

⁷¹ Srovnávací písemnosti ke vztahu Šťastného Václava Pětipeského k evangelické víře i sousedství mladoboleslavskému Karmelu poskytuje J. JUST (ed.), *Archiv Matouše Konečného*, s. 139, 213, 277.

⁷² Heuristika písemností Šťastného Václava Pětipeského byla dokončena před polovinou roku 2014 a probíhá závěrečná část jejich ediční úpravy.

zvukové kvality jazyka a dobového lexika.⁷³ Jednotlivé listy budou řazeny chronologicky, opatřeny záhlavním registrem. Poznámkový aparát bude podrobně charakterizovat personalia, topografii, pojmosloví a archaismy, kontext listu i všechny zásadní kodikologické znaky. Za vlastní edicí bude následovat chronologický přehled událostí. Kromě soupisu pramenů a literatury nebudou chybět rejstříky personalii, toponym a věcný rejstřík členěný podle klíčových témat.

Cílem edičního projektu je poskytnout moderní kritickou edici mimořádného souboru písemností českého rytířského rodu Pětipeských z Chýš a z Egrberku.

Rozsáhlý textový materiál umožní historické vědě další studium zásadních otázek aktuálního výzkumu (válečný zážitek, válečný diskurs, každodennost života nižší šlechty, sociální prostor předbělohorských Čech, mechanismy zemské správy, konfesionalizace, hospodářské zázemí, úvěrové podnikání) a obohatí v neposlední řadě genealogické, regionální i historicko-geografické souvislosti. Perspektivami dalšího výzkumu jsou podrobné biografické pohledy na Albrechta a Šťastného Václava Pětipeské z Chýš a z Egrberku, otce a syna z nižšího šlechtického rodu na přelomu 16. a 17. století.

.....
⁷³ Podrobnou charakteristiku sjednocených edičních zásad bude obsahovat úvodní ediční poznámka v obou svazcích samostatně, a to i s konkrétními příklady uplatnění transkripčních pravidel.

Petr Mareš – Miroslav Žitný

Edition of Pětipeský of Chýše and Egrberk noble family letters (1570–1620)

Modern historiography of the Early Modern period researches various topics covering political, social, cultural and military history. These themes are studied on bases of newly involved methodological concepts ranging historical anthropology, intellectual history, new political and cultural history perspectives. Numerous key studies as well as synthetic outlines proved the need of compiling modern critical editions of preserved archival documents which would offer historians necessary text sources. Such editing work has had a long tradition in the Czech historiography since its beginning in the second half of the 19th Century when positivist historians published vast correspondence collections of Bohemian and Moravian aristocracy accessible for further research. After the decades of historiography development discontinuity in post-war period, the new interest in editing historical text collections appeared in the nineteen-eighties of the 20th Century. There were edited several diaries, family chronicles, correspondence collections, memoirs and notes containing calendars of noblemen and noble women, mostly of aristocratic milieu. These writings of ego-source character enabled to study e.g. everyday-life, cultural and religious background, courtier life and affairs, social networks, inner and outer family relationships, career models, masculine or feminine behaviour concepts and war experience. Historiography could therefore focus on individual intellectual horizons of noblemen and burgesses and extend the knowledge of key historic processes of the Early Modern period such as confessionalisation, bureaucratisation, military revolution, developing career and aristocratic family traditions as well as manifestation of masculine behaviour in war conflicts.

In this research context the edition of the letters of lesser noble family Pětipeský of Chýše and Egrberk aims to offer historiography another unique collection of ego-source documents. Approximately 1 400 letters of Albrecht Pětipeský of Chýše and Egerberk († 1596) and his oldest son Šťastný (Felix) Václav Pětipeský of Chýše and Egrberk († 1638) have been preserved in Lobkowitz Collections, o. p. s., Chateau Nelahozeves. These texts reveal regional as well as country politics in the pre-White Mountain period Kingdom of Bohemia, covering years 1570–1620. Both noblemen were involved in several district and royal estate and court offices. There are reflected social broad networks, relationships of clients and their patrons, money-lendering practices, everyday and family life in its circles, customs, rituals and reunions, military involvement in Habsburg–Ottoman wars (1593–1606), Bruderzwist in Habsburg dynasty (1608–1611), Bohemian Estates uprising (1618–1620) resulting in rich war experience, neighbourhood relationships, local estate administration in its agricultural context, seigniorial dealing with subjects, property relations as well as material culture of lesser nobility seats and other interesting topics.

The upcoming modern critical edition is going to offer transcribed texts in chronological order divided into three volumes containing analytical characteristics of the correspondence, detailed editing methods definition, edited letters furnished with regesta

(heading content summary), extended foot-note apparatus, chronological commentary on involved events in its historical context and personal, topographical and subject indexes. The letters of Pětipeský of Chýše and Egrberk lesser noble family represent extraordinary ego-source collection within Early Modern Bohemian lesser nobility milieu and therefore its edition has been notified and awaited for the last two decades. The editors intend to offer the modern critical edition contributing to further research of above-mentioned topics. The works have been supported by Czech Science Foundation, proposed as collective research project named *A World of Masculinity. Lesser Nobility of Bohemian Lands at Wars at the Beginning of Modern Age*".

KEY WORDS:

correspondence edition; lesser nobility; career strategies; pre-White Mountain Period; military service.